

BİRİNCİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI VE YAZARLARIMIZ

Prof. Dr. İNCİ ENGİNÜN

19. yüzyıl başlarından itibaren meşrutî idareye duyulan özlem uğrunda aydınlarımız çalışmış, çeşitli yazılarda bu özlem dile getirilmiştir. Birinci Meclis-i Mebusan'ın açılması, bir denemeden ileri gidememiş, ikinci Meclis-i Mebusan da başlangıçta uyandırdığı sonsuz heyecana rağmen, kısa ömürlü olmuştur. Bunun en önemli sebebi, meclislerin gerçek millet iradesine dayanmamasıdır. Son Meclis-i Mebusan'da hâkim millet olan Türklerin sayısı, imparatorluğu teşkil eden kavimlerin toplam mebus sayısından azdır.¹

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, bütün bu denemeleri biliyordu. Bunların ışığında, ülkeyi kurtaçacak tek gücün millî birlik şuurunun temsil edildiği, millî iradenin hâkim olduğu millî mecliste ortaya çıkacağı şuurundaydı. Gerçekleş-tireceği plan, zihninde hazırды, fakat, günlük gelişmelerin getirdiği beklenmedik durumları, başarısı için birer basamak haline sokan müstesna kumandan, planını başlangıçta açıklamadığını ve yeri geldikçe planını kısım kısım uyguladığını *Nutuk*'ta belirtir.² Yapılan birinci iş, o güne kadar "irade-i seniyye"ye yani hükümdarın iradesine tâbi olan milleti, kendi iradesini kullanarak "irade-i milliye"ye tâbi hale getirmektir. Erzurum ve Sivas kongrelerinden sonra gelişen olaylar, 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla sonuçlandı. Bu kongreleri ve meclisin açılışını takip eden yerli ve yabancı yazarlar da vardı. Mustafa Kemal Paşa bunların sorularını daima cevaplandırmış ve sürekli olarak "millî irade", "millî hâkimiyet" kavramlarını kullanmıştır.³

¹ *Atatürk Devri Fikir Hayatı I*, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman), Kültür Bakanlığı Yayınları 1981, s. 202.

² *Nutuk*, c. I, 1960, s. 12, 14.

³ İnci Enginün, "İngilizce Yayınlarda Atatürk'le İlgili İntibalar", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergah Yayınları, 1983, s. 303-v.d.

Millî iradenin oluşturulduğu bu günlerin heyecanı Ankara'dan uzakta bulunan yazarlar tarafından paylaşılmıştır. Bunlardan biri, iradesini eline almak üzere akın akın önderine koşan milletin durumunu, Abdülhak Hâmid'in Fatih hakkındaki şiirinden aldığı "Akardı pâyına mahşer-misâl bir millet" mısraı ile anlatan Yahya Kemal'e aittir. Yazısında milletin bir şahısta, böylesine çoktandır sembolleşmemiş olduğunu belirten Yahya Kemal, "milletlerin asırlarda bir doğurduğu büyük insanlar"ın henüz eserleri tamamlanmamışken bile "gözleri kamaştırdığını" yazar ve Mustafa Kemal Paşa'nın milletin sembolü olduğunu ifade eder. Fakat bu sembol henüz kendi büyüklüğünün farkında değildir. Yahya Kemal, B.M.M.'nin kuruluşunun birinci yılında kendisiyle yapılan görüşmede, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçip orada milletin fikirlerini ve duygularını yoklamak, imkânları görmek suretiyle ülke kaynaklarını öğrenmek istediğini Mustafa Kemal Paşa'nın kendi ifadesiyle tekrarlar. Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra anlamıştır ki millet de, tıpkı kendisi gibi "istiklâl"ini korumak azmindedir. Milletini de kendisiyle aynı düşüncede gören önder iftihar etmektedir.

Yahya Kemal, "bu sözleri dikkatle okuyanlar yumurta mı tavuktan çıktı? Tavuk mu yumurtadan? Düşünür dururlar" diye devam eder. Bir milletin oluşma devresinde fertler kendilerini bir sembolde, Yahya Kemal'in kullandığı kelimeyle "tımsal"de görürler.

Anadolu "arşlan" kesilmiştir. Bunun sebebi, bitti, tükendi sanılan Anadolu'nun beklediği adamı, yani önderini bulmasıdır. Yahya Kemal, o güne kadar kimsenin Türk milletini tanımadığını belirterek, "Mustafa Kemal Paşa'nın asıl dehası Samsun'a çıktığı günden itibaren Türk milletinin istiklâl iddiasında olduğunu sezmişindedir" der.⁴

Bu meclis Türk yazarları tarafından saygı ile anılır. Demokrasi geleneğine sahip ülke mensuplarında da Meclis saygı uyandırmakla birlikte, imparatorlukta azınlıkların birleşmeleri ve yabancı devletlerin himayelerine sığınarak, Türkü yok etme sevdasına düştüklerini görmek istemeyen ecnebi gözlemciler, meclisin oluşumunu yadırgarlar. Bunlardan Amerikalı bir asker olan Robert Dunn, bir makalesinde, mecliste hıristiyanların temsil edilmemesini bir eksiklik olarak belirtir. Bu günlerde, bazı istisnalar dışında, batının güçlü

⁴ *Eğil Dağlar*, İstanbul 1966, s. 116-118.

devletlerini arkalarında hisseden azınlıklar, Türkü yok etme savaşında, düşmanla birliktirler. Amerikalı gözlemci, bu gerçeği bir asker olmasına ve Ermenilerin yaptıklarını yakından bilmesine rağmen, farkına varmaz görünür.⁵

Birinci Büyük Millet Meclisi gönüllerde taht kurmuştur. Meclis millî meselelerde son derece hassastır. O kadar ki, kendi kuruluşunu da borçlu olduğu, meclis başkanına bile karşı geldiği zamanlar olur. Ona vereceği yetkileri de uzun uzadıya tartışır. Bunları, o günün şartları içine yerleştirmeden anlamak güçtür. Bütün millet yok edilmenin eşiğinde iken, Sakarya Savaşı öncesi, Meclis'in Mustafa Kemal Paşa'ya olağanüstü yetkiler vermede tereddüt etmesini, bugünün ışığında haklı görmek biraz zordur. Fakat bu yazıları değerlendirirken o günlerin heyecanı, endişesi içinde, son ümidi yok etme korkusunun yaşandığını da unutmamak gerekir. Meclis zabıtları heyecan ile okunan birer roman tefrikası gibidir. Hayal ve yaratma gücüne sahip sanatkarlarımız, bu zabıtlardan bir gün Türk milletinin yeniden var oluş destanını olduğu kadar, trajedilerini de çıkaracaklardır.

Bütün bu tartışmaları bir bakıma haksız görürken, bir bakıma da her şeyin tartışıldığı, ikna gücü ile haklı tarafın iş başında tutulduğu ve zafere ulaşıldığını görmek, ülkemizde demokrasinin geleceği bakımından sağlam bir başlangıç oluşturmaktadır.

Yıllardır özlenen demokratik teamül, milletin varolma mücadelesiyle beraber yerleşmektedir. Hem de meclis, millî sembolün koruyuculuğundadır.

Türk yazarlarının Meclis ile ilgili yazıları üzerinde kısaca durarak, ilk açılışı, önemli oturumlar ve millî irade ile millî timsal (sembol) kavramlarının nasıl birleştiklerini gözden geçirelim.

Meclisin açılmasıyla ilgili yazılarda şahısların izlenimleri büyük bir canlılıkla yansıtılmıştır. Bunlardan heyecan tonu en yüksek olanı Yunus Nadi'ninkidir. Yunus Nadi hatıralarında bu bölüme, meclisin açıldığı günün "Ankara'nın geçirdiği" muhteşem günlerden biri olduğunu belirterek başlar. Millet o gün sanki, talihinin temeli olarak yeni bir "teşekkülün doğmak üzere bulunduğu" farkındadır.

⁵ Robert Dunn, "The key to India and Egypt" *World's Work*, c. 44, Mayıs 1922, s. 57-67.

Bir bayram sabahı gibi herkes sabahtan dışarı çıkmıştır. “Kadın erkek, çocuk, haline göre herkes allı güllü en güzel urbalarını giyerek Hacıbayram Camii ile Büyük Millet Meclisi olarak kullanılacak olan binaya kadar, her tarafı bütün sokakları, bütün arsaları, bazan damlarının tepelerine kadar bütün binaları doldurmak üzere” her tarafı kaplamışlardı. Bu kalabalığın içinde yerli ve yabancılar vardır, herkes bu çevreye sıkışmaya çalışır “fakat mümkün olmadığı için” taşar. Görünüş, birbirini takip eden gel gitleri ve dalgalarıyla heyecan verici bir canlılık taşır.

Bin, binbeşyüz kişiyi içine alabilecek büyüklükteki Hacıbayram Camii’nde yer kapmak için erkenden gidenler olmuştur. “Öyle ki Mustafa Kemal ile arkadaşlarına yer bulmak” için zorluk çekilmiştir. Yunus Nadi, o gün kılınan namazın sadece bir cuma namazı olmadığını halk tarafından anlaşıldığını belirtir. O namaz, dinî bir görevin yerine getirilmesinden çok, millî beraberliği ve dayanışmayı göstermektedir.

Camide kucak kucağa olanlar, hür yaşama iradelerini bütün dünyaya böylece haykırmaktadırlar. Yunus Nadi bu ibadet dolayısıyla, o gün, Ankara’nın başka camilerinde cuma namazı kılınmadığını sanır. Zira herkes Hacıbayram’dadır. Bugün için “yaptıkları muhakkak ibadetlerin en yükseği idi. Bu kadar vicdan idraki ile yapılan ibadet, hakikaten nadir görülür bir şeydi” diyen Yunus Nadi, sonra Meclis’e kadar cemaatin yürüyüşünü tasvir eder. Kalabalık içinde “Mustafa Kemal Paşa ve mebuslar”ın meclise gitmek için adeta insan kütesini yarmak zorunda kaldıklarını belirtir. Herkes gitmek istemektedir. Yürümekten ziyade dalga dalga ilerleyen halk, millet davasında beraber olduklarını gösterirler.

Sinop mebusu Şeref Bey’in açtığı Meclis oturumunda, önce Mustafa Kemal Paşa kısa bir konuşma yapar, encümenler kurulur.

“Türk Cumhuriyeti’nin temeli atılmıştır” .Meclis dolayısıyla, artık bütün dünyaya karşı “Ankara da bir hayat merkezidir”, Türkiye’nin dayanağı ve kiblesidir.⁶

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde aynı gün “Tarihî bir vaka: Büyük Millet Meclisi” başlığıyla çıkan yazıda, Ankara’nın bu

⁶ *Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, s. 189-193.

olağanüstü gününden bahsedilirken, “hârikalarla dolu olan tarihimizde, milletin yaşama kabiliyetini isbat edici delillerin belki en yükseği” olarak, Meclis’in açılması anılır. Milletimiz, bu uzun tarihinde zor günler geçirmiş, fakat her zorluğu “akıllara hayret verecek yeni bir hayatın temelleri ve binaları takip” etmiştir. Yok oldu sanılan milletimiz, yeniden kalkınmış ve yükselmiştir. Yazının en ilgi çekici kısmı, millî şuurun, bu gibi günlerde yaşama iradesini kullanmak maksadıyla, şahlandığını belirten paragrafıdır. Millet fertlerinin var olmak maksadıyla yaptıkları, şahısların “kalb” veya “kafa”larından değil, “belki uzun bir tarihin” oluşturduğu manevî millî şahsiyetten kaynaklanmaktadır.⁷

Meclis hakkındaki yazıların çoğunda kurum ile şahısların ve milletin birleştirildiği görülür. Acaba halk temsilcileriyle görüş-bilmekte midir? Halk ile temsilcilerinin temasına dair ilgi çekici yazılardan biri Çandar köyünden gelen Ömer Ağa'nın Ankara'da İzzet Ulvi ile yaptığı görüşmeden bahseden röportajıdır. Ömer Ağa, köyünden, geçmiş tecrübelerinden söz ettikten sonra, Ankara'ya niye geldiği sorusuna şu cevabı verir: “Sürüne sürüne Millet-Meclisini görmeğe geldim. Acaba korlar mı? Mustafa Kemal Paşa'yı da göreceğim. Düşündüklerimi söyleyeceğim. Mustafa Kemal Paşa işi sıkı tuttu. Onun sayesinde gün görüyoruz. Bana vatan lâzım”.⁸

Ömer Ağa'nın Mustafa Kemal Paşa ile görüşüp görüşmediğini, meclise gidip gitmediğini bilmiyoruz ama, mebusların, halktan kişilerin, meclis başkanı ile rahatça konuştuklarını biliyoruz. Buna dair çok canlı bir izlenim, Ahmet Emin Yalman'a aittir.

Malta dönüşü, *Vakit* gazetesinin muhabiri olarak Ankara'ya giden ve Mustafa Kemal Paşa ile uzun bir röportaj yapan Ahmet Emin halktan bir temsilcinin Mustafa Kemal Paşa ile “Ankara mebusu sıfatıyla” görüşme isteğinin nasıl kabul edildiğini ve kendisinin bu sahneyi, hayranlıkla seyrettiğini anlatır. Hiç sıkılmanlık göstermeden, Paşa'nın gösterdiği yere oturan, verilen kahve ve sigarayı alarak “mantıkla ve serbestçe” söz söyleyen bu şahsı, Ahmet Emin, ne söylediğini tam anlamadan bir “sevimli manzara” olarak seyrederek: “Bir kanapenin bir tarafında Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başku-

⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, nr. 24, 23 Nisan 1336/1920.

⁸ *Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman) Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, s. 189-193. s. 514-517.

mandan oturuyor, iki kat eğilmiş not alıyor, ara sıra sualler soruyor, cevaplar veriyordu". Başkumandanın karşısındaki halkın temsilcisi serbestçe sigarasını ve kahvesini içerek yolsuzlukları anlatıyor, halk ve ülke yararına süratle yapılması gereken işleri kendi açısından gösteriyordu. Bu sahne gerçekten çok mânâlıdır. Halk ile idarecinin (icra) birleştiğini göstermektedir.⁹

Aynı hatıralarında, "Birinci Büyük Millet Meclisi müzakerelerini dinlemek büyük bir zevkti" diyen Ahmet Emin Yalman'ın demokratik mekanizmanın bu işleyiş şekline duyduğu hayranlık sebepsiz değildir. O, demokrasinin işleyişini Amerika'da görmüş ve doktorasını da orada yapmıştı.

Meclisin açılışından sonra bu konuda görüşlerini dile getirenler, meclis çalışmalarının kendilerinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlatanların yazıları pek çoktur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Habib Sevük, Yahya Kemal Beyatlı'nın yazılarında biz, birçok mânâlı sahne ve yorumla karşılaşırız ki, bunlar eserlerin tarihî değerine bir de o devreler hakkında yazılacak yeni eserleri besleyecek kaynak özelliğini kazandırır.

Millî irade kavramı Meclis'te tecelli etmiştir, oradan bütün ülkeye yayılmaktadır ve devrin basını bu konuyu geniş olarak işler. Millî irade her şeyin üstündedir. Meclis ve hükümet sadece millî emellere bağlıdır. Daha meclis teşekkül etmeden *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yayımlanmış olan "İrade-i milliye'nin kuvveti, mahiyeti" adlı yazıda, çok ateşli bir dil ile, Anadolu'da başlamış olan teşkilatlanmayı zayıflatmaya uğraşanlara şöyle denmektedir: "Millet, bugün bütün ümidini kendi teşkilâtına ve bu teşkilâtını vücuda getirmek suretiyle, ruh ve vicdanına" derinden sinmiş ve hâkim olmuş "vatanperverlere" bağlamıştır. Bundan dolayı da hiç bir kabine, hiç bir siyaset ve hiç bir manevra millî emeller dışında iş göremez. Millî birliğin, ülke şeref ve istiklâlinin ve toprak bütünlüğünün toplandığı esaslara bağlılık her vatanperverin görevidir. Bunlara katılmayan "haindir". Yazı çok çarpıcı olan şu cümle ile devam eder: "Ve dünyanın her tarafında hainler ekalliyettir". Bu hain azınlığın düşmanlarla işbirliği etmesi, onların yabancı güce dayandığını gösterir. Millet bunu bildiği için, sadece kendi "fedakârlığına" güvenmektedir. Millî

⁹ a.e., s. 783-784.

iradenin kuvveti de bu fedakârlıktadır: “İşte irade-i milliye'nin kuvveti bu mahiyet-i fedakârânesindedir”.¹⁰

Meclis faaliyetine devam ettikçe, zaferler kazanıldıkça, bu heyecan daha da artacaktır. 1922 de yazdığı bir yazıda Ahmet Hidayet, Mustafa Kemal Paşa'yı ilk defa Meclis'te dinleyeceği gün, Meclis'e girmek isteyen kalabalık dolayısıyla alınan tedbirleri anlatır ve bir milletvekilinin kalabalıkla ilgili şu lâtifelerini nakleder: “Azizim, izdihama bak, asillerimiz gelmiş, biz vekillere artık ihtiyaç kalmadı. Kalk gidelim”¹¹.

İsmail Habib de Meclis'in yıldönümü dolayısıyla yazdığı bir yazıda, salondaki kalabalığı anlatır. Meclis başkanını iyice görmek istemektedir. Salonun koridora açılan kapısı hizasındaki kanepenin üstüne çıkarak, hem salonu hem de Mustafa Kemal Paşa'yı görür.¹²

Yakup Kadri de 26 Ağustos 1921'de yazdığı “Büyük Millet Meclisi” adlı yazısında 300 mebusun oluşturduğu heyetten söz eder ve onların “müşterek psikolojileri” üzerinde durarak şunları yazar:

“Müşterek psikoloji diyorum, zira bu heyeti meydana getiren üyeler ayrı ayrı ele alınacak, ayrı ayrı incelenip, tahlil edilecek olursa, insanda bu şümanın fikri ve mânevî kıymetine dair, pek eksik bir intiba edinmiş oluruz. Hiç kimse iddia edemez ki, bugün Ankara'da mebus ünvanını taşıyan kişiler, milletin en aydın, en seçkin ve en çok ilim ve dirayet sahibi şahıslarını temsil ediyor. Bunların çoğu doğrudan doğruya halktan çıkmış basit, mütevazî kimselerdir. Hüsniyetlerinden, milliyet ve imanlarına aşırı bağlılıklarından başka, bir faziletleri yoktur. Hattâ bazıları Türkeli'ni baştan başa ilâhi bir ateşle tutuşturan mefkûrenin enginliğini ve azametini tamamiyle kavrayamayacak derecede dardırlar.”

Bundan dolayı Meclis henüz Avrupa parlamentolarına göre düzenlenememiştir. Bu meclis öncekilere hiç benzemez. Üyeleri sadece millî davamızı kazanmak emelindedir. Bunun dışında onları birbirlerine bağlayan bir fikir veya prensip birliği yoktur. Onlar “hiç değilse doğrudan doğruya bu duyguları olduğu gibi temsil edebilecek üstünlükte” dirler. Onlar konuşurken, “Anadolu halkının sesi hep bir araya toplanıp”, “tek bir hançereden çıkmakta” imiş tesirini yapmaktadır. “Diyebilirim ki, hiçbir memlekette, hiçbir çağda, vekil, müvekkiline bu derece yakın olmamış ve hiçbir demokrasi

¹⁰ a.e., s. 260-264.

¹¹ a.e., s. 813.

¹² a.e., s. 801.

bu kadar demokratik bir manzara arz etmemiştir. Bu bakımdan, Büyük Millet Meclisi milletin bütün emellerine, arzularına, irade ve mefkûresine, hattâ günün hâdiselerinden doğma heyecanlarına en sadık bir akis bulmaktadır. Verdiği kararların çoğu bizim bildiğimiz mânâda siyasî ve ilmî kıymetten mahrumdur. Fakat, Türkün, hele Anadolu Türkünün en büyük, en tabii bir hissi olan 'sağduyu' sayesinde bu kararların çoğu, daima pek isabetli ve tam zamanında alınmaktan geri" kalmamaktadır.

Bu meclis son savaşıardan sonra, "halkın vicdanı gibi ve halkın vicdanı ile beraber harekete geçen, coşan, Büyük Millet Meclisi'nin günlerce ve hattâ gecelerce devam eden gizli ve açık celselerinden sonra, Reis Mustafa Kemal Paşa'yı bütün Anadolu ordularına başkumandan seçişi", bu tür, "sağduyu" ile verilmiş kararlardandır.

Bu seçim, halkı coşturur, herkese yepyeni bir ümit verir: "Bütün sinirlere bu taze kuvveti veren Büyük Millet Meclisi'dir. Orası mücadelemizin bu zor devresinde bana, ilk defa olarak millî irademizin bir kaynağı halinde göründü. Gerçi bu kaynak o derece duru ve arı değildir ama muhakkak suyu gür ve çağiltılı bir kaynaktır" ve "bu haliyle bu meclis son derecede demokratiktir"¹³.

Mustafa Kemal Paşa'yı "millî sembol" olarak ilk niteleyen Yahya Kemal, onun hakkında birçok yazılar yazmıştır. "Onun sesi" adlı yazısında Mustafa Kemal Paşa'nın bir nutkunun üzerinde bıraktığı tesiri anlatırken "millî hareketin şimdiye kadar gösterdiği en büyük meziyet siyasettir. Millî siyasetiyle dağılan gönülleri topladıktan sonra, idarî siyasetiyle intizam, malî siyasetiyle geliri çıkarına uygun bir bütçe, askerî siyasetiyle yoktan ordular yarattı" der¹⁴. Son başarısını da dış siyasette Londra'da göstermektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ile, millî sembol olan Mustafa Kemal Paşa'nın beraberliğini daha önce de belirttiğim gibi, Yahya Kemal bir başka şairin, Abdülhak Hâmid'in bir mısraı ile ifade eder: "Akardı pâyine mahşer-misâl bir millet".

Gerçekten de biz, millî iradeyi temsil eden Meclis ile; kendi iradesini ortaya koyduğu gibi, millî iradeyi de icra eden Mustafa Kemal Paşa'yı birbirinden ayıramayız. Milletinin sembolü olan Mustafa Kemal Paşa, millet varlığına dayanarak, onun yaşama iradesini ortaya çıkaran ve ebediyete kadar yaşatacak teşkilâtı kurandır. Bundan dolayı, milletin en güç günlerinde millet, kurtuluşunu bu somutlaşmada bulacaktır.

¹³ a.e., s. 629-631. Yukardaki metin *Ergenekon*'dan alınmıştır. 1964, s. 7-77.

¹⁴ a.e., s. 497-500

23 Nisan'ın ilk defa bir çocuk haftası olarak kutlanması dolayısıyla yazdığı "23 Nisan ve Himaye-i Etfal" adlı yazısında, Ruşen Eşref Üneydin şöyle demektedir: Başlangıcımız olan Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı bu günü, vatani korumak uğrunda canlarını feda edenlerin çocuklarını anma günü saymakla Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) çok önemli ve mânâlı bir harekette bulunmuştur. Zira böylece, millet "kendi kulağına ilk kurtuluş nidalarının geldiği bugünü şenlikle yadederken, Himaye-i Etfal onu, en yüksek millî servet olan çocuklarını düşünmeye davet" etmektedir. Millet gözlerini geleceğin "ümit ve emel" kaynağına çevirmektedir. Meclis'in ilk açılış gününü çocuk bayramı haline getirmekle şunu demek istemektedir: "23 Nisan'ın ebedileşmesini dilersem, onun mânâsını senden sonrakilere de naklet. Öyle yap ki, her yıl daha çoğalmış Türkler, o manzaradan ibret alsınlar." Yazar, bunun bir gelenek haline gelmesini, bütün nesillerin millî iradenin mânâsını daha çocukluktan itibaren anlamalarını diler¹⁵.

O devrin kalemlerinden, Meclis hakkında daha pek çok heyecan dolu yazı çıkmıştır. Fakat meclisler, sadece uyandırdıkları heyecanla değil, sağladıkları güven ile devam ederler ve saygı uyandırırılar. İlk Büyük Millet Meclisi hem heyecan uyandırmış hem de güven vererek, o müstesna günlerin unutulmaz bir anıtı olarak kalmıştır.

Büyük Millet Meclisi ve hükûmeti faaliyetlerine devam ederken bir devlet durumundadır. Bu devletin resmî adı, başarı kazandıktan, kendisini ispat ettikten sonra, 29 Ekim 1923 tarihinde konacaktır. Nasıl ki eski Türkler, çocuklarına bir kahramanlık yaparak kendilerini göstermeden ad koymazlarsa, garip bir tesadüf, belki de kolektif gayrişuurun bir tecellisi olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti de, meclisin açılmasıyla fiilen kurulduğu halde adı yoktur. Bu dönem adeta devletimizin çocukluk dönemidir. O çocukluk günlerinde ise pek büyük işler başarılmış, millet şuuru uyandığı gibi, vatan kurtarılmış, millî birlik sağlanmış ve demokratik temel atılmıştır. Bu değerler, her Türkün, küçük yaştan itibaren öğrenmesi gereken değerlerdir. Onun için millî hâkimiyetimizin başlangıcı olan 23 Nisan tarihinin, 1929'dan itibaren çocuk bayramı olarak kutlanmasında, geleceğin idarecileri ve büyükleri olacak çocukları millî hâkimiyet kavramına ve geleneğine alıştıran bayramı saymak da, en doğru hareket olmuştur.

¹⁵ *Milliyet*, 26 Nisan 1929.